

3. Феномен інновацій : освіта, суспільство, культура : монографія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка. – 2009. – С. 46.
4. Юсуфбекова Н. Р. Тенденции и законы инновационных процессов в образовании / Н. Р. Юсуфбекова // Новые исследования в педагогических науках. – М., 1991. – Вып. 2 (58).
5. Innovation and Change in Higher and Professional Education [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: http://www.ioe.ac.uk/study/MMAHPE_13.html . - Title from the screen.
6. The Action Researcher: Exploring Issues And Contexts (M-level) [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: http://www.ioe.ac.uk/study/MMAPRO_02.html . - Title from the screen.
7. International Education MA [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www2.ie.ac.uk/departments/education/postgraduate-study/masters/international-education>. - Title from the screen.
8. CPI of Brock University [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.brocku.ca/pedagogical-innovation>. - Title from the screen.
9. Harvard Innovation Lab [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://i-lab.harvard.edu/>. - Title from the screen.

Монь А.О. Особливості впровадження педагогічних інновацій у практику вищої школи

Анотація. У статті розкрито найвідоміші міжнародні практики з упровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес вищої школи. **Ключові слова:** інновація, педагогічна інновація, магістерська програма підготовки, Центр педагогічних інновацій, Гарвардська лабораторія інновацій.

Монь А.О. Особенности внедрения педагогических инноваций в практику высшей школы

Аннотация. В статье раскрыты известные международные практики по внедрению педагогических инноваций в учебно-воспитательный процесс высшей школы. **Ключевые слова:** инновация, педагогическая инновация, магистерская программа подготовки, Центр педагогических инноваций, Гарвардская лаборатория инноваций.

Aliona Mon. Peculiarities of implementation of educational innovations in practice of higher education.

Annotation. The article deals with the most famous international practice of pedagogical innovation implantation in educational process of higher education. **Keywords:** innovation, educational innovation, master training program, Center for pedagogical innovation, Harvard Innovation Lab.

НЕВМЕРЖИЦЬКИЙ О. А.,
Інститут вищої освіти НАПН України,
м. Київ

УДК 37.015.2 (470+571)

ВИХОВНА МІСІЯ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ВНЗ

Актуальність теми дослідження безумовно лежить в площині актуальності стану теоретичного і практичного розвитку виховної проблематики у вищих закладах освіти. За свідченням дослідників вища школа у сучасних умовах значно втратила орієнтири соціального виховання студентської молоді, яке здійснюється певною мірою стихійно. Така реалія з необхідністю вимагає, на думку українських і російських вчених, правової, організаційної і методичної модернізації навчально-виховного процесу у ВНЗ як на вузівському, так і на державному рівнях в плані: «... оновлення державних освітніх стандартів вищої професійної освіти у царині виховання; вдосконалення моделей і програм виховної діяльності ВУЗів; підготовки і випуску нормативно-правових документів, що визначає стратегію розвитку виховної діяльності ВУЗів; визначення пріоритетів у виданні науково-методичної літератури з питань виховання студентів, матеріально-технічне забезпечення виховної діяльності ВУЗів». [9, с. 4]

Вищий навчальний заклад об'єктивно має реальну можливість ефективно впливати на студента, враховуючи його особисту антропологію, природні можливості й прагнення. По-перше, отримання вищої освіти студенти вважають престижною справою, що домінує в їхній свідомості. Вища школа в Україні фактично стала масовою. По-друге, опинившись у нових обставинах, новому колективі, молода людина спроможна реалізувати свій соціальний статус, свою соціальну роль. По-третє, студент починає усвідомлювати горизонти своєї майбутньої професії та, безумовно, кар'єри.

Зміст і завдання виховної роботи вищої школи полягає, передусім, у забезпеченні національного характеру і спрямованості навчання, розвитку почуття любові до свого народу, шанобливого ставлення до його культури, мови й традицій, у вихованні національної гордості та гідності вихованців. Чи не найважливішою метою навчально-виховного процесу є виховання інтелігентності, що включає як професійну, так і моральну, політичну, правову, естетичну, екологічну, світоглядну культуру особистості. Мета виховання у ВНЗ визначається розвитком високого професіоналізму майбутніх спеціалістів, їхньої готовності на рівні світоглядних переконань до ринкових норм життя, самостійності мислення, а також формуванням духовності, що полягає у становленні високих морально-етичних життєвих норм поведінки в найширшому спектрі стосунків особистості. [5]

Таким чином, перераховані вимоги є обумовлене часом соціальне виховне замовлення вищим навчальним закладом з боку держави. Вона, гарантуючи матеріальні умови його забезпечення, передбачає функцію контролю, моніторингу якості їх виконання.

У якості першочергових завдань, наприклад, державного контролю виховної роботи в конкретному ВНЗ, як нам уявляється, є контроль дієвості його навчально-виховної інфраструктури: ректорату, деканату,

професорсько-викладацького колективу, рад з виховної роботи, заступників декана з виховної роботи, наставників, кураторів студентських академічних груп, бібліотек, клубів, студентських спортивних об'єднань, колективів художньої самодіяльності, різного роду соціальних служб тощо. Діагностується перш за все факт її координації, підпорядкування єдиним принципам, якими є – системність, послідовність, наступність. Факт усвідомленого визначення і взаємодії зусиль основних засобів виховного впливу на студентів. Найперше йдеться про імідж, популярність ВНЗ, те, наскільки студенти пишаються перебуванням і здобуттям освіти саме у цьому навчальному закладі, бажають знати його історію, популяризувати, примножувати його традиції.

Добре відомо, що навчально-виховний процес у вищій школі – це багатогранне педагогічне явище сукупності факторів виховного й самовиховного впливу на студента. Головними із них є: зміст навчання або зміст підготовки спеціаліста; навчаюча і формуюча діяльність вчених-педагогів і самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів. [8, с. 24] Кожен з цих факторів може бути як формальним, так і домінуючим. Для одних молодих людей – це, наприклад, привабливі світоглядні переконання викладача або викладачів, залучення студентів до певної наукової школи, сприятлива творча співпраця груп однодумців-однокурсників та різних курсів, громадська робота в студентському гурті та багато інших.

Ми обираємо декілька важливих з позицій нашого бачення факторів, що визначають динаміку виховного становлення студентів. Перш за все, це дійсно ефективність організаційної, навчально-виховної інфраструктури вишу, яка визначає зміст виховної роботи зі студентами, стратегічну і методичну єдність їх складових. Дієвим фактором-умовою може бути рівень розвитку особистісно-орієнтованої вузівської педагогіки, що засвідчує готовність виховної інфраструктури навчального закладу до реалізації виховної дидактичної функції та забезпечення індивідуалізації навчання студентів як системи [10]. Важливою умовою є ступінь теоретичного і методичного забезпечення з боку викладачів практики самовиховання і самовдосконалення студентами своїх власних світоглядних переконань. Дієвість вказаних та інших факторів визначається станом методичного забезпечення їх взаємообумовленості, що теж слід віднести до числа вагомих факторів-умов.

Як бачимо, навчально-виховний процес у ВНЗ є надзвичайно насиченою організаційно-методичною структурою. Принципово важливою його особливістю є: «... нерозривна єдність двох основ: оволодіння знаннями і формування свідомості студента. Ця єдність є непорушною у викладанні наук любого профілю і спрямування» [8, с. 25].

Виконання державного виховного замовлення має проектуватися у ВНЗ нічим іншим, як змістом організаційної і навчально-виховної роботи. У такому випадку виховні досягнення студентів мають бути невід'ємною складовою, точніше, зворотною стороною організації навчального процесу, якість якого в решті решт можна діагностувати. Логіка такої обумовленості випливає із факту планованих і зацікавлених турбот та зусиль навчально-виховної інфраструктури в забезпеченні виховної функції навчання. Природно, що зусилля, спрямовані на організацію виховного і самовиховного впливу мають передбачати очікування результату. Він завжди цікавить його організаторів. Спонтанний, нерегульований виховний процес, як правило, не викликає потреби в діагностиці. «Маємо те, що маємо», – кажуть ті, хто формально імітував, а то й викривляв цей самоплинний процес. З цієї причини їх не може цікавити результат виховних досягнень студентів, оскільки відповідних завдань вони зазвичай не ставили. Тому рівень виховних досягнень студентів правомірно впливає із реального стану методики виховання або методичної роботи у ВНЗ, що має щасливо об'єднувати сукупність виховних засобів, включаючи рівень перепідготовки та підвищення кваліфікації викладацького й адміністративного персоналу.

Вирішальною складовою виховної методики, за законом зворотного зв'язку у вихованні, і забезпечує так званий виховний рух, є методи навчання і виховання. Як бачимо, ці категорії перебувають в однокореневому співвідношенні з поняттями «мета», «методологія» і «методика». Без сумніву, вони об'єднані змістом і принциповою єдністю виховних завдань [6, с. 498-500]. Отже, кожна з них відображає свою сторону способу і шлях досягнення мети. В даному випадку мети вихованості, сформованості системи світоглядних суджень і переконань студентів або того чи іншого студента. Якщо методологія і методика співвідносяться як стратегія і тактика цього процесу, то метод – надто конкретна і, очевидно, вирішальна, забезпечуюча умова цього руху. Методи навчання і виховання відображають діяльність конкретних людей, їх способи здійснення навчально-виховної роботи, які об'єднані за формою. У навчальному процесі фактично «не видно» власне методології, методики, не видно виховних методів і навчально-виховної мети. Що переважно видно, то це методи навчання «словесні, наочні й практичні».

Якщо й існують виокремлені методи виховного впливу (зауваження, наприклад) то їх впевнено слід віднести до методів моралізаторства, виховних принизливих настанов, що, як правило, призводять до зворотного виховного ефекту. Очевидно, суть методів виховання криється в змісті самих методів навчання.

Не вдаючись в аналіз власне сутності методів навчання, що достатньо висвітлено у літературі (А. Алексюк, С. Бондар, Ю. Бабанський, М. Махмутов, О. Савченко та ін.). Зауважимо лише на загальноприйнятих, важливих для нашого дослідження його властивостях. Перш за все на тому, що методи навчання – багатоякісне, багатомірне, принаймні бінарне (А. Алексюк) явище, і те, що вони виконують освітню, розвиваючу і виховну функцію [6, с. 493].

Якраз ця обставина в переважному числі досліджень сприймається певною мірою формально. Слід констатувати, що, очевидно, із бінарної властивості методів навчання, особливо словесних, без яких неможливі і наочні, і практичні, випливає й проявляється природа та сутність методів виховання. Це надто дискусивно, але методи виховання дійсно не несуть і не можуть нести самостійної сутності за формою прояву, про що засвідчує практика армії викладачів. Якщо вони і є, то функціонують у парі з науково-інформаційним і виховним навантаженням. Наприклад, звичайна лекція, окрім знань, може нести виховну привабливість переконань викладача, переконливу логіку викладання, переконливе спонукування студентів до світоглядних

цінностей і цінностей людського буття, виховне піднесення гідності студента його успіхом у навчанні. У лекції можливе й навіювання, наприклад, світоглядних цінностей. Така бінарність інформації викладача може проявлятися в навчальній бесіді, у підведенні підсумків навчання і т.д. [3, 4, 11].

Таким чином, виховні методи – це арсенал виховних засобів, здобуток конкретного викладача, зміст його спроможностей його корекційно-діагностичного виховного впливу і досвіду. Наприклад, за визначенням А. Бойко, відомого дослідника теорії методів виховання, можливих методів і прийомів виховання викладача в умовах «суб'єкт-суб'єктних відносин» налічує понад 60 [6, с. 489].

Принагідно відзначити, що виховний досвід конкретного викладача – унікальне індивідуальне явище. Це притаманна тільки йому – якість, яку фактично неможливо перейняти як досвід. Так як і не вдалося масово повторити досвід навчально-виховної діяльності відомих педагогів-новаторів, і, особливо, досвід В. Сухомлинського і А. Макаренка. По тій простій причині що індивідуальний стиль викладача-вихователя залежить від його «характеру, особливостей мислення, спрямованості і глибини наукових інтересів, сформованих звичок, загальної культури, любові до педагогічної професії» [8, с. 28]. Слід також зауважити, що ефект виховного впливу і успіх викладача інколи в залежності від звичайнісінької його порядності, яку довгий час неможливо тримати за «зачиненими дверима». Вона так або інакше проявляється.

Ось чому вирішальним засобом у виховному процесі є слово та приклад викладача, його інтелігентність, солідність і впевненість, уміння здивувати й таким чином зацікавити студентів змістом навчального матеріалу. За кредо відомого радянського психолога Д. Узнадзе, він (викладач) має виконувати виховну місію, здатність реалізувати так звану «установку» на виховання тієї чи іншої світоглядної цінності у студентів. Лектор-викладач є носієм так званої виховальної інформації, яка непомітно живе у змісті його лекційного матеріалу. Зв'язок наукових знань із життям, переконливі життєві приклади суттєво коректують погляди та навіть переконання студентів. Слід зважувати на реалію, що у викладацькій практиці трапляються різні типи реагування молодих людей на виховну інформацію викладача. Передусім, – це позитивне реагування, коли вихованець сприймає виховну інформацію, включає її до змісту своїх відношень, нарешті змінює певні свої позиції. Небажане, але трапляється пасивне, байдуже і навіть конфліктне реагування, тобто коли вихованець явно чи неявно відсторонює виховну інформацію як ту, що суперечить його позиції (Б. Бітінас). Такі випадки мають бути предметом відповідної корекції.

Таким чином, виховний потенціал має нести в цілому сама організація і умови вузівського навчального процесу. Це було актуально завжди, оскільки ніщо так не виховує, як добре організована справа (навчання). Відома також закономірність, що погано організована справа розбещує людей. За образним виразом І. І. Кобиляцького: «Як не можна відокремити колір від предмета або вогонь від матеріалу, що горить, так неможливо відокремити виховання студентів від їх навчальної і наукової діяльності. Також неможливо поділити педагогів вузу на тих, хто навчає і тих, хто виховує.» [8, с. 51]. Доречно нагадати, що ідея виховуючого навчання закладена німецьким філософом, психологом і педагогом Йоганом Фрідріхом Гербартом (1776-1841), який стверджував, що немає виховання без навчання. Він не визнавав навчання, яке не виховує. Якраз особливість бінарності методів навчання і мав на увазі Гербарт. Не дивлячись на сучасну констатацію певних обмежень цих думок, [6, с. 96] вказана ідея успішно реалізується у виховній практиці, складає основу діяльній парадигми у виховній теорії та практиці закладів освіти у тому числі й вищої.

Сьогодні організація навчання у ВНЗ особливо актуальна, ця проблема - на вістрі дискусій і полеміки у зв'язку із «молодістю» запровадження модульно-рейтингової її форми. На превеликий жаль, процес адаптації цієї системи поки що не сприяє, за свідченням фахівців, виховним завданням. За «мудрістю» бухгалтерського обліку успішності, майже не видно самого студента, тим паче його світоглядних переконань та ін. Не діє, наприклад, така усталена й ефективна виховна форма організації навчання, як, наприклад, усний екзамен з багатьох навчальних дисциплін. У навчанні переважає лекційна форма, відсутні сприятливі умови самостійної роботи студентів під керівництвом викладача і т. д.

Важливою умовою-фактором успішності світоглядного виховання студентів є організація їх самовиховання і самовдосконалення. Якраз вона об'єктивно проявляє інтерес і потребу до стану своєї вихованості, стану своїх світоглядних переконань. Знову – таки згадаємо дефініцію, що виховання тільки тоді ефективне, коли воно є самовихованням. Сьогодні вказана проблема як наукова, розроблена достатньо ґрунтовно. Серед науковців, що причетні до розробки теорії і узагальнення досвіду самовиховання, слід назвати вітчизняних дослідників: Грень Л., Грищенко С., Калініченко А., Карпенчук С., Кучерявий О., Лозовий В., Ортинський В., Середа І., Суліма Т., Ягулов В. та ін.

Автори одностаїні в тому, що самовиховання є антропологічно притаманною формою саморозвитку людини (В. Лозовий), діяльністю людини з метою вдосконалення своєї особистості (Л. Рувинський), як усвідомлений і керований особистістю саморозвиток, в якому відповідно до вимог суспільства, цілей та інтересів самої людини формуються запроєктовані нею сили та здібності (О. Кочетова). Разом з тим, автори занепокоєні та єдині в тому, що організація самовиховання у сучасному ВНЗ здійснюється надто мляво. [12]

Слід зазначити, що поняття самоосвіта, самовдосконалення і самовиховання в принципі не мають статусу наукового відкриття. Добре відомо, що ці процеси так чи інакше здійснюються в ході соціалізації особистості під впливом світу людей, подій та власної праці. Справа в усвідомленій спрямованості й відповідній інтенсивності самовиховання. Якраз ці питання є об'єктом багатьох психолого-педагогічних досліджень. Надто важливим в організації самоосвіти і самовиховання студентів є принциповий збіг і взаємодовіра напрямів виховних зусиль проєктів навчально-виховної інфраструктури ВНЗ і особистого індивідуального шляху, усвідомленого саморозвитку і самовиховання студента. Під особливою увагою і контролем мають бути тенденції й випадки антиподних напрямів самовиховання груп та окремих студентів, так і нехтування виховними зусиллями з боку навчально-виховної інфраструктури закладу. Має вивчатися і контролюватися практика планування і здійснення в студентському гурті заходів практичної їм допомоги в

організації самовиховання і самовдосконалення, наявність відповідних спецкурсів, семінарів, тренінгів, спрямованих заходів. Надто важливо щоб ідеї і методи самовиховання студентів включалися в зміст навчальних дисциплін викладачів.

Насамкінець, логіка вимагає обґрунтування власне методів контролю або моніторингу вихованості студентів ВНЗ зі сторони суб'єктів навчально-виховної інфраструктури ВНЗ. Слід зазначити, що в літературі і здебільшого в педагогічній практиці поки що не виявлено якихось достеменно новітніх методів виховного моніторингу. У відповідній практичній роботі педагоги ВНЗ використовують, як і в минулому, виправдані часом методи – спостереження, бесіда, аналіз успішності та вчинків студентів, тестування та ін.

Правомірно відзначити, що останнім часом встановлено новацію підготовки та перепідготовки викладачів-профільників до здійснення виховної функції навчання, можливої діагностики як навчальних досягнень, так і сформованості світоглядних цінностей студентів. Цю роботу успішно здійснює кафедра педагогіки КНЕУ ім. Гетьмана (зав. кафедрою Савенкова Л.). В основі перепідготовки викладачам-профільникам пропонуються педагогічні тренінги з проблеми реалізації завдань індивідуалізації і диференціації навчання, діагностики й корекції навчальних і виховних досягнень студентів. Більше того, кожний слухач розробляє і апробує власний проект цієї роботи під керівництвом педагога-консультанта.

В запропонованих проектах все частіше зустрічаємо новітні методи й підходи дослідження рівня вихованості студентів, сформованості їх світоглядних цінностей і переконань. В їх основі – метод інтелектуальної гри, закономірна реалія існування і використання інтелектуальної суперечки, зіткнення, врешті світоглядний інтелектуальний конфлікт студентів, принаймні академічної групи. Викладач-вихователь має володіти вмінням оцінити судження студентів, відповідно динаміку і ступінь сформованості їх виховних якостей.

Як бачимо, виховна методика студентів навчального процесу вищого закладу освіти впливає із виховних спроможностей і зусиль навчально-виховної інфраструктури ВНЗ. Її головне завдання – у встановленні сприятливих умов успішності виховного процесу, готовності викладацького складу до реалізації виховної функції навчання організації процесу самоосвіти і самовиховання студентів. Критерієм виховної ефективності є ставлення студентів до навчання, їх судження і вчинки.

Література

1. Андрущенко В. П. Педагогіка для всіх: засіб державотворення і виховання особистості / Віктор Андрущенко // Вища освіта України – 2004. - №4. С. 41-45.
2. Белова Л. О. Виховна система сучасного ВНЗ: соціологічні аспекти аналізу: автореферат дисертації ... доктора соціологічних наук / Л. О. Белова, Національний Університет Внутрішніх Справ. – Харків. 2005. – 36 с.
3. Деменюк Т. Д. Виховний процес у вищому закладі освіти : Науково-методичний посібник / Т. Д. Деменюк / Рівненський державний гуманітарний університет. – К., 2003. – 227 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» (№2984-III від 17 січня 2002 року).
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: Пер. с нем. – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
7. Кобыляцкий И. И. Основы педагогики высшей школы / И.И. Кобыляцкий – Киев-Одесса. Головное издательство издательского объединения «Вища школа». – 1978. – 286 с.
8. Мониторинг и оценка воспитательной деятельности в вузах / В. С. Кагерманьян, А. В. Пономарев, Н. А. Маркова; Федерал. ин-т развития образования. – М.: ФИРО, 2006. – 92 с.
9. Невмержицький О. А. Методологічні засади здійснення індивідуального та диференційованого підходу у процесі викладання / О.А. Невмержицький // Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія / В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.]; за ред. В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. – К.: Педагогічна думка, 2011. – С. 162-170.
10. Невмержицький О. А. Функціональна педагогіка в сучасній філософії освіти як засіб формування та діагностики світоглядних переконань студентів // «Дні науки філософського факультету – 2013», Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013», 16-17 квітня 2013 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 2.6. – 303 с. – С. 261-265.
11. Серета І. В. Спецкурс «Основи самовиховання студента університету» як засіб активізації самовиховання студентів / І. В. Серета // Наукові праці МДПУ. Т. 50. Вип. 37. – Миколаїв. – 2006. – С. 68-71.

Невмержицький А.О. Виховна місія навчання у сучасному ВНЗ

Анотація. У статті йдеться про усвідомлену і компетентну організацію навчально-виховного процесу у ВНЗ, який має передбачати виховну і функцію контролю вихованості студентів. **Ключові слова:** виховна місія навчання, методи виховання, моніторинг, корекція, сприятливі умови-фактори.

Невмержицький А.А. Воспитательная миссия образования в современном ВУЗе

Аннотация. Статья посвящена осознанной и компетентной организации учебно-воспитательного процесса ВУЗа, который должен предусматривать воспитывающую и функцию контроля уровня воспитанности студентов. **Ключевые слова:** воспитательная миссия обучения, методы воспитания, мониторинг, коррекция, способствующие условия-факторы.

Nevmershytsky O. Educational mission of studying in modern University

Annotation. The article refers to the conscious and competent organization of the educational process of the university, which should foreseen the educational and control function of students upbringing level. **Key words:** educational mission, methods of education, monitoring, correction, facilitated conditions-factors.